

при органах внутрішніх справ. Затверджена наказом МВС України від 22.07.92р. №527 // там само. 5. Про право власності на окремі види майна. Постанова Верховної Ради України від 17.06.92 р. №2471-ХІІ // там само. 6. Положення про Департамент перевезення цінностей та організації інкасації Національного банку України. Затверджене Постановою Правління НБУ №110 від 20.03.2000 р. // там само. 7. Положення Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії. Затверджено Постановою КМ України від 07.09.1993 р. № 706 // там само. 8. Положення про дозвільну систему. Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 // там само. 9. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів. Затверджена Наказом МВС України від 25.03.1993 р. № 164 // там само. 10. Закон України «Про власність», від 7 лютого 1991 р. №697-ХІІ// Відомості Верховної Ради України. 1991. № 20. Ст.249. 11. Закон Российской Федерации «О частной детективной и охранной деятельности в Российской Федерации» от 11 марта 1992 года № 2487-І. 12. Закон Российской Федерации «Об оружии» // Бюллетень текущего законодательства РФ, вып.9, ч.ІІ, 1994, июль-сентябрь.

Надійшла до редколегії 22.10.02

Я.О. Лантінов

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ СТ. 202 КК УКРАЇНИ «ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗАЙНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ І БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ» В СИСТЕМІ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ

Статтю 202 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Порушення порядку зайняття господарською і банківською діяльністю» розміщено в Розділі VII Особливої частини КК «Злочини в сфері господарської діяльності». З огляду на загальновідоме положення, що система Особливої частини КК будується в залежності від родового об'єкта, таке її положення повинно свідчити, що вказана стаття має єдиний родовий об'єкт із іншими «Злочинами у сфері господарської діяльності». Однак обґрунтування такого висновку має певні перешкоди.

На відміну від інших розділів Особливої частини КК, наприклад таких як Розділ I «Злочини проти основ національної безпеки України», або Розділ VI «Злочини проти власності», або Розділ IX «Злочини проти суспільної безпеки», де в назві розділу міститься вказівка на родовий об'єкт злочинів, що входять до його складу, Розділ VII названо «Злочини в сфері господарської діяльності». Тобто, в назві Розділу VII Особливої частини не міститься безпосередньої вказівки на той об'єкт, який законодавець вважає родовим для злочинів цього розділу. Однак, в доктрині існує й інша позиція, згідно з якою родовим об'єктом злочинів в сфері господарської діяльності є господарська діяльність [1, с.373]. Вважається, що можливо її заперечити з огляду на назви інших розділів, до яких законодавцем було застосовано аналогічний підхід. Наприклад, із аналізу волі законодавця, закріпленої в назві Розділу XIII Особливої частини КК «Злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або

прекурсорів і інші злочини проти здоров'я населення» можливо зробити висновок, що законодавець підрозділяє злочини проти здоров'я населення на «злочини в сфері наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» і на «інші злочини проти здоров'я населення», тобто такі посягання на зазначений об'єкт, які не відносяться до сфери обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Таким чином, господарську діяльність не можна визнати родовим об'єктом злочинів, ознаки яких подаються в Розділі VII Особливої частини КК. Однак власне визначення родового об'єкта цих злочинів виходить за межі цієї статті, і тому не буде тут докладно розглянуто. Одночасно було б доцільним вказати, що з огляду на назву, Розділ VII Особливої частини КК повинен поєднувати лише ті склади, що надають ознаки злочинів, які вчинюються у сфері господарювання.

Як раніше вже писалося автором, ч.1 ст.202 КК містить ознаки не одного складу злочину із альтернативним суспільно небезпечним діянням, а трьох різних складів злочинів, які навіть важко назвати однорідними, це – здійснення діяльності, яка містить ознаки підприємницької і підлягає ліцензуванню без державної реєстрації, якщо це призвело до одержання неконтрольованого доходу в великих розмірах; здійснення видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, без отримання спеціального дозволу (ліцензії), якщо це призвело до одержання неконтрольованого доходу в великих розмірах; і здійснення видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, з порушенням умов ліцензування, якщо це призвело до одержання неконтрольованого доходу в великих розмірах [2, с.134].

Відповідно до ст.1 Закону України «Про підприємництво» від 26.02.1991 р. із наступними змінами та доповненнями, підприємництво – це самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законом. Тобто, підприємницькою може бути названа лише діяльність осіб, що зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законом. Недарма в КК йдеться саме про діяльність «яка має ознаки підприємницької». Більше того, відповідно до ст.1 «Визначення термінів» Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р. із наступними змінами та доповненнями, під господарською діяльністю розуміють будь-яку діяльність, у тому числі підприємницьку, юридичних осіб, а також фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язану з виробництвом (виготовленням) продукції, торгівлею, наданням послуг, виконанням робіт. Тобто, для визнання діяльності із виробництва (виготовлення) продукції, торгівлі, надання послуг, виконання робіт господарською, також необхідно, щоб її здійснювала особа, яка відповідає ознакам її суб'єкта – або юридична, яка виникає лише після державної реєстрації, або фізична особа, також зареєстрована

державою – як суб'єкт підприємництва. З цих тверджень, що базуються на чинному законодавстві, випливає, що діяльність із виробництва (виготовлення) продукції, торгівля, надання послуг, виконання робіт, які здійснюються фізичними особами, що не зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності – не є господарською.

Відповідно, і такий вид злочинів, ознаки яких дається в ч.1 ст.202 КК як здійснення діяльності, яка містить ознаки підприємницької і підлягає ліцензуванню без державної реєстрації, якщо це призвело до одержання неконтрольованого доходу в великих розмірах, не відноситься до злочинів у сфері господарської діяльності. З огляду на те, що його об'єктом, як це обгрунтовується в дисертаційному дослідженні «Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення господарської і банківської діяльності», що проводиться автором статті, є суспільні відносини з охорони життя та здоров'я громадян, інших законних прав і інтересів громадян, у тому числі і як суб'єктів господарювання, навколишнє природне середовище та безпека держави при здійсненні підприємницької діяльності, а інакше кажучи – суспільна безпека [3, с.4], доцільним було б відокремити цю частину кримінально-правової норми, що міститься в ст.202 КК «Порушення порядку зайняття господарською і банківською діяльністю» і розмістити її в Розділі IX Особливої частини КК «Злочини проти суспільної безпеки».

Щодо двох інших видів злочинів, що заборонено ст.202 КК, то при наявних об'єктивних ознаках, і оскільки вчинені вони можуть бути лише суб'єктами господарської діяльності, то, безперечно, вони відносяться до злочинів в сфері господарської діяльності і як безпосередній об'єкт мають суспільну безпеку в сфері господарювання. Причому, якщо перша з них і заслуговує ще на самостійне існування, то такий вид злочину, з описаних в ст.202 КК як здійснення виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню із порушенням умов ліцензування, якщо це призвело до одержання неконтрольованого прибутку у великому розмірі, не потребує окремої кримінально-правової заборони в зв'язку із наявністю ст.227 КК «Випуск або реалізація недоброякісної продукції».

Необхідно розглянути співвідношення цього різновиду злочину, передбаченого ст.202 КК, із злочином, що описано в ст.227. Так, якщо об'єктом останнього є «суспільні відносини, що забезпечують випуск доброякісної продукції» [4, с.208], або, інакше кажучи, формування господарського ринку продукцією та товарами належної якості (належними результатами господарювання), то порушення умов ліцензування, яке відповідає ознакам ст.202 КК, не завжди спричиняє шкоду цьому об'єктові, оскільки вимоги ліцензійних умов торкаються не лише сутності господарської діяльності, але й умов її запровадження, причому порушення яких не обов'язково призводить до випуску недоброякісної продукції. Тобто, об'єктом таких злочинів є не формування господарського ринку належною продукцією або товарами, а безпека господарського ринку в частині формування його належними (такими, якість яких і виробництво відповідають ліцензійним умовам) результатами господарської діяльнос-

ті. Необхідно зауважити, що об'єкт, охоронюваний за допомогою ст.227 КК, є ширшим, і поглинає об'єкт ст.202 КК, і тому в випадках випуску недоброякісної продукції, виробництво якої було здійснено з порушенням умов ліцензування, при наявності усіх інших необхідних ознак статей 227 та 202 КК України необхідно кваліфікувати лише за статтею 227 «Випуск або реалізація недоброякісної продукції».

У чинному КК можливо виділити 36 статей, які встановлюють відповідальність за порушення певних правил (наприклад, статті 236 «Порушення правил екологічної безпеки», 240 «Порушення правил охорони надр», 269 «Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин», 325 «Порушення правил боротьби з епідеміями» та ін.). Ці норми також конкурують із останнім різновидом злочинів, ознаки яких дається в ст.202 КК, а саме «порушенням умов ліцензування». У тому випадку, коли суспільно небезпечна поведінка заборонена одночасно і відповідними Правилами і умовами ліцензування (до речі, і ті, й інші затверджуються підзаконними нормативними актами), наявне правопорушення повинно кваліфікуватися за сукупністю статей, оскільки норми, які встановлюють відповідальність за порушення спеціальних правил, не охороняють такого об'єкта як безпека в сфері господарської діяльності, а також не передбачають матеріального вираження доходу у великому розмірі як предмет злочину, що не надає можливостей для його вилучення.

Крім того, існує ціла низка статей, що містять норми, які встановлюють відповідальність за зайняття окремими видами господарської діяльності, які можуть конкурувати із ст.202 КК при кваліфікації. Це статті (подаємо тільки їх номери, без назв, з метою зменшення обсягу роботи – Я.Л.) – 138, 143, 213, 223, 305, 307, 310, 311, 320. Вважається, що оскільки склади злочинів, встановлених в цих статтях, завдяки більшій конкретизації ознак об'єктивної сторони охоплюють значно менше коло діянь, ніж ті, що встановлені ст. 202, то вказані статті містять спеціальні норми, відносно норми, передбаченої ст.202 КК.

На особливу увагу заслуговує питання про співвідношення із складом злочину, що передбачений ст.205 «Фіктивне підприємництво». Об'єктом цього злочину також виступає формування господарського ринку належними суб'єктами, але на відміну від злочину, передбаченого ст.202 КК України, у разі вчинення фіктивного підприємництва відбувається не лише вихід на господарський ринок неналежного суб'єкта, або створюється загроза цього, але й відбувається фактичне знищення належного суб'єкта господарювання. Це відбувається у вигляді припинення статутної діяльності у випадках «придбання» діючого, або суб'єкта господарювання у вигляді починання господарської діяльності в разі його створення або «придбання» суб'єкта, який ще не діяв. Злочини, передбачені статтями 202 та 205 КК, можуть утворювати лише «реальну» сукупність, навіть у випадках паралельного вчинення продовжуваних злочинів, бо кожний окремий акт вчинення господарської діяльності без належної ліцензії є тільки підтвердженням факту нездійснення статутної діяльності, але аж

ніяк не може утворювати об'єктивної сторони «Фіктивного підприємництва», і навпаки, нездійснення статутної діяльності не може складати господарської діяльності, адже вона полягає в виробництві (виготовленні) продукції, торгівлі, наданні послуг, виконанні робіт.

Таким чином, у цій роботі обґрунтовано, що, зважаючи на неоднорідність діянь, які поєднані в ст.202 КК «Порушення порядку зайняття господарською і банківською діяльністю», є доцільним поділити її на три окремі норми. Першу з них, що встановлювала б відповідальність за здійснення без державної реєстрації, як суб'єкта підприємницької діяльності, в Розділі IX Особливої частини КК «Злочини проти суспільної безпеки». Другу, яка б встановлювала відповідальність за безліцензійне господарювання – залишити в рамках ст.202 КК, а третю – здійснення видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню з порушенням умов ліцензування – декриміналізувати.

Список літератури: 1. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: Учебник/ Под ред. засл. деят. науки и техн. Украины, д-ра юр. наук, проф. Е.Л. Стрельцова. Х., 2002. 2. Лантінов Я.О. Суб'єкт порушення порядку зайняття господарською і банківською діяльністю // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Х., 2002. Вип. 18. 3. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки / Тихий В.П. Консп. лекцій. Х., 1996. 4. Тацій В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления. Объект и система. Х., 1984.

Надійшла до редколегії 27.09.02

І.Є. Мезенцева

АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Проблема криміналізації відмивання «брудних коштів» почала знаходити своє вираження в нормах права окремих країн вже в 70-і роки нинішнього сторіччя. Наразі нормативні акти світового співтовариства й індустріально розвинутих країн Заходу набули рис системності і взаємозв'язаності. У світовій законотворчій практиці склалися різноманітні рівні законодавства про кримінальне переслідування осіб, які вчиняють легалізацію незаконно отриманих майнових цінностей. Диференційовану систематизацію нормотворчих підходів доцільно здійснити за ознакою ступеня їх глобальності, тобто за сферою їх дії в міжнародному просторі.

З позиції порівняльного правознавства можна виділити три взаємозалежних і супідрядних рівня законодавства:

1. Глобальний рівень – Конвенції й угоди Організації Об'єднаних Націй, акти інших організацій і об'єднань світового співтовариства.

Правові документи, прийняті ООН, накладають на держави світу, що приєдналися до цих рішень, відповідні міжнародні-правові зобов'язання основного характеру.

2. Рівень значних регіонів світу – для України – це, у першу чергу, міжнародні договори в рамках Європейського Союзу, директиви Ради Європи і рішення комісії Європейського співтовариства.